

Sint-Eustatius een historische edelsteen

Alle dagelijkse beslommeringen lijken mijlen ver weg bij aankomst op het kleine bovenwindse eiland Sint-Eustatius. Statia, zoals het ook wordt genoemd, staat bekend om zijn gastvrijheid en vriendelijkheid. Hier reflecteert de glorie van het verleden zich in de vele ruïnes. Terwijl onder het wateroppervlak stenen, ankers, kanonnen, pakhuizen, scherven aardewerk, pijpen, flessen en restanten van handelsschepen tussen de koraal riffen een waar museum vormen van het 17de en 18de-eeuwse leven.

Sinds de uit Vlissingen afkomstige *Jan Snouck* van de Westindische Compagnie een octrooi verkreeg tot het stichten van een nederzetting in het Caribische gebied, is de geschiedenis van Sint-Eustatius allerminst rustig verlopen. De vloot – een haringschuit en een kruiser – had als opdracht het vestigen van een plantage om koffie te verbouwen. Het oorspronkelijke doel, St. Croix, vonden de kolonisten niet geschikt voor vestiging, waarna ze verder zeilden langs diverse eilanden in de omgeving. Uiteindelijk viel de keuze op Sint-Eustatius. In april 1636 werd het eiland in bezit genomen en toepasse-

lijk Nieuw-Zeeland genoemd. De Zeeuwen troffen een kleine verlaten vesting aan, in 1629 door de Fransen gebouwd. Fort Oranje zoals het vanaf toen heet, werd opgeknapt, vergroot en voorzien van 16 ijzeren kanonnen waardoor het vier jaar later al door buitenlanders als een sterke fortificatie werd aangemerkt.

Het Fort vormde het grootste en belangrijkste verdedigingswerk op het tropische eiland. Net als de hoofdstad ligt het op een natuurlijk plateau met goed uitzicht over het lager gelegen 'lower town', een strook land aan het

water, waar de havenactiviteiten zich afspeelden. Begin 1700 werd begonnen met bouwen aan de baai. Er verschenen vele pakhuizen, Fort Amsterdam en een halve eeuw later ook woningen. De meeste bouwwerken werden gebouwd met materiaal dat voor de schepen fungeerde als ballast, zoals gele en rode Nederlandse bakstenen.

Handel

Het ging de kolonie voor de wind. Dankzij de gunstige ligging nabij de belangrijke vaarroutes van Europa en Amerika, ontwikkelde Sint-Eustatius zich snel tot een bloeiend handelscentrum. Aan het begin van de 18de eeuw verlegde de bevolking dan ook het accent van landbouw naar handel. Al snel vormden Afrikaanse slaven de belangrijkste handelswaar. De voorspoed van Statia was de Engelsen een doorn in het oog. Vandaar dat ze in 1664 het eiland plunderden en een jaar later bezetten. Na een vergeefse poging van de Nederlanders het eiland te heroveren, ging het in 1666 in Franse handen over. In 1667, na de Vrede van Breda, gaven de Fransen het weer terug. Zo ging het nog even door en tussen 1673 en 1781 wisselde Sint-Eustatius zelfs acht keer van eigenaar.

Fort Oranje ligt hooggelegen op het vooruitspringende deel van een klif bij de 'Claesgut' of 'Claes Ghaut' (een kloof waarlangs het regenwater wegstroomt) en bevat tal van herinneringen aan het roemrijke verleden.
Foto's S.A. Lieth.

Entree Fort Oranje. Het poorthuis bestaat uit twee kleine huisjes en diende vroeger als woning van de commandant.

In 1682 wordt Sint-Eustatius een compagnieskolonie als onderdeel van de Westindische Compagnie, geadmistreerd door de Kamer van Zeeland. Statia ontwikkelde zich op economisch terrein voorspoedig dankzij de gunstige ligging ten opzichte van de omringende Franse, Spaanse en Engelse koloniën. Deze landen mochten van de moederlanden niet met elkaar handel drijven. Daar het moeilijk was de koloniën vanuit Europa goed te bevoorraden, omzeilde iedereen deze wet, wat voor Sint-Eustatius zeer gunstig uitpakte.

Saluut

De 18de eeuw staat bekend als bloeitijd. Terwijl de populatie tegenwoordig uit niet meer dan 2.000 mensen bestaat, bereikte die in 1790 haar piek met ruim 8.000 bewoners. De vele pakhuizen langs de baai waren gevuld met suiker, katoen en andere grondstoffen en Europese goederen waar in de Nieuwe Wereld vraag naar was. Gedurende de Amerikaanse Revolutie, toen de Britten de noordoost kust van Amerika blokkeerden, speelde het neutrale Statia tevens een belangrijke rol in het verhandelen van voedsel en voorraden, waaronder buskruit, aan de Revolutionairen. Op 16 november 1776 verscheen het oorlogsschip Andrew Doria, getooid met de vlag van de Noord Amerikaanse opstandelingen, op de rede van Statia en vuurde een saluutschot af. Na overleg met de gouverneur van het eiland, vuurden de kanonnen van Fort Oranje een groet terug, waarbij Nederland onbedoeld een historische daad stelde en officieel de nieuwe republiek erkende. Heden ten dage is 16 november een nationale feestdag.

Museum

Vanaf 1816 is Statia definitief in Nederlandse handen. Van een economisch bolwerk is geen sprake meer. Veel van de pakhuizen aan de haven, ooit de spil van de welvaart, werden verlaten en vervielen om uiteindelijk geclaimd te worden door de zee. Naast de zichtbare en onzichtbare ruïnes aan de haven biedt de huidige bebouwing talrijke herinneringen aan de 18de eeuw. Eigenlijk is Oranjestad een openluchtmuseum. In 1974 werd een belangrijke stap tot behoud van de historische bouwwerken gezet met de oprichting van de The Sint-Eustatius Historical Foundation. Een van haar eerste activiteiten vormde de ingrijpende restauratie van Fort Oranje, waarna de hervormde kerk werd geconserveerd, Ford De Windt gerestaureerd en een museum ingericht. Dit museum opende in 1975 haar deuren en is sinds begin '80 gehuisvest in het fraai inge-

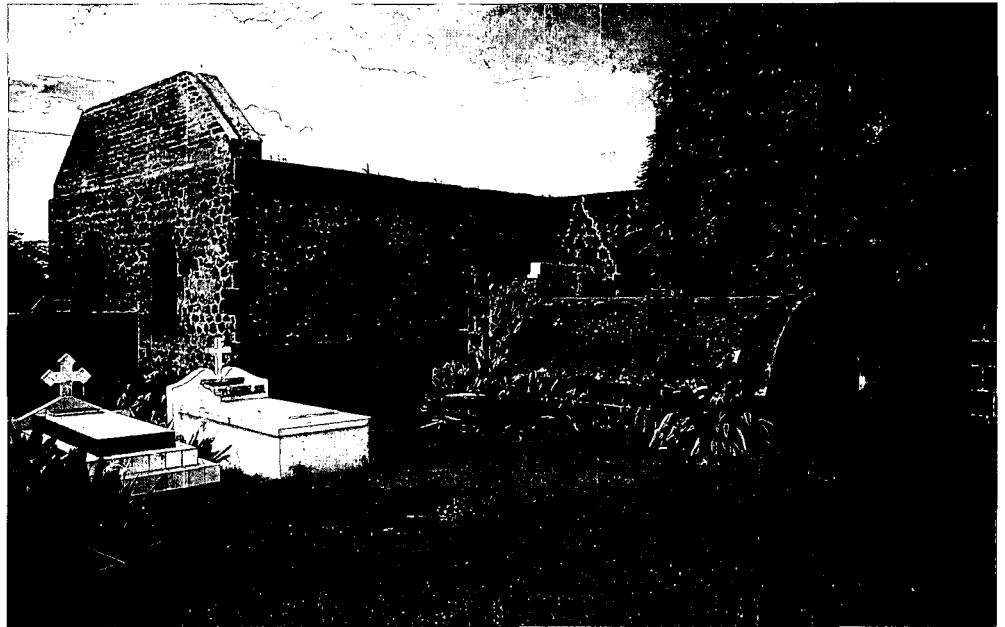

richte Jan Simonsz. Donckerhuis in het centrum van Oranjestad. Het is een van de oudste en mooiste huizen van de stad en behoorde tot een vermogende handelaar. De exacte bouwdatum van het bakstenen huis is niet bekend, maar het wordt op een plantage map, getekend in 1775, genoemd. Het museum schenkt ruim aandacht aan de geschiedenis van het eiland vanaf de eerste Indiaanse bewoners en de manier waarop in de voorgaande eeuwen gewoond en geleefd werd. Zo is een aantal jaren geleden de oorspronkelijke broodoven in de tuin hersteld.

Versterkingen

De commandeurs *Johan Heyliger* (1743-1752) en *Jan de Windt* (1753-1775) versterkten het gehele eiland met een krans van forten, kustbatterijen en versterkingen waaronder Fort Oranje en het waarschijnlijk uit 1753 daterende Fort de Windt. Al deze bouwwerken hadden weinig defensief effect daar de bewoners het eiland tot 1816 maar liefst 22 keer zonder slag of stoot hebben overgegeven. Omstreeks 1780 zijn de meeste forten en versterkingen reeds vervallen. Het eiland kent nu twee interessante forten, waarvan Fort Oranje de grootste en meest imposante is. Diverse malen is de oorspronkelijke vierkante vesting verbouwd en uitgebreid. Het heeft sinds het begin van de 18de eeuw een kwartcirkelvormige opzet met drie bastions. Direct boven de toegangspoort met daarop het wapen van Sint-Eustatius bevindt zich een poorthuis met rechts een klokkentoren en links de oude gevangenis met enkele cellen. Op de imposante wallen staan diverse kanonnen opgesteld die voor het laatst in 1882 dienst deden voor het lossen van saluutschoten. Enkele van deze kanonnen zijn

Ruïne van Fort Amsterdam aan de baai in 'Lower Town'.

Overblijfselen van de Nederlands hervormde kerk. De rode en gele bakstenen kwamen als ballast mee met de schepen uit Nederland.

in 1786 in Amsterdam vervaardigd. Ook Fort de Windt verkeert, mede dankzij een ingrijpende restauratie in 1982, in goede staat. Het is een kleine versterking van 14 bij 41 meter met twee kanonnen en ligt aan de zuidkant van het eiland.

Kerk

Een werkelijk prachtig monument vormen de restanten van de op 2 november 1755 ingewijde Nederlands hervormde kerk. Deze is voornamelijk opgebouwd uit natuursteen en oorspronkelijk van binnen wit gepleisterd. Net als de noordwest zijde van de toren en de kerk die zo als een baken dienen voor schepen. De

Traditioneel woonhuis.

kerk heeft een hoofdschip van 10 bij 27 meter met een dwarsarm van 9 meter lengte en een forse vierkante toren van circa 21 meter hoog. Tijdens de orkaan van 1792 stortten het dak en de top van de toren in. Als gevolg van deze beschadiging en omdat er sindsdien geen kerkelijke functionaris is geweest, verslechterde de staat van de kerk. In 1981 werd de ruïne geconserveerd om verder verval te voorkomen, daarbij werd de toren volledig gerestaureerd. De ontstane buitenruimte wordt onder meer gebruikt voor tentoonstellingen. Er is niet heel veel fantasie voor nodig om zich binnen dit speciale décor onder de sterrenhemel feesten en diners voor te stellen. Rondom de kerkmuren zijn bijzondere oude grafstenen, waaronder die van Jan de Windt, te bewonderen. De vele

monumentale graven zijn doorgaans kostbaar uitgevoerd evenals de grafstenen op de Joodse begraafplaats. Daar de synagoge in zijn tijd de op één na oudste was van het Westelijk half-rond, dateert de oudste grafsteen uit 1742.

Traditie getrouw werden de eenvoudige woningen symmetrisch opgebouwd en voorzien van een stenen fundering, houten wanden en dakbedekking bestaande uit shingles en een eenvoudige houten decoratie langs de veranda of richel van het dak. Deze decoratie of sierstrook werd 'Westindische gemberkoek' genoemd. Een aantal huizen in 'upper town', gebouwd in de 19de en 20ste eeuw, laat zien dat de oude bouwtraditie nog lange tijd voortduurde. Het merendeel van de woningen bestaat uit éénlaagse houten huizen met tegenwoordig vooral golfplaat als dakbedekking.

Erfenis

Het is duidelijk dat Statia, ook wel historische edelsteen genoemd, geld nodig heeft voor het onderhouden en conserveren van de vele monumenten, al was het maar vanwege de jaarlijks terugkerende orkanen. Het eilandbestuur ziet pas recentelijk toerisme als een bron van inkomsten. Hoewel Statia zich vooral richt op enthousiaste duikers, trekkers en geschiedenis-liefhebbers, worden nu stappen ondernomen, gericht op toename van het toerisme. Het is immers slechts 16 minuten vliegen van Sint Maarten. Des te meer komt de vraag naar boven waarom Nederland zich niet het lot van dit juweeltje heeft aangetrokken. Waarom zijn het Amerikanen die The Sint Eustatius Historical Foundation runnen en daarmee de unieke erfenis beheren die onmiskenbaar onderdeel vormt van de Nederlandse geschiedenis?

Ir. S.A.Lieth is architect en publicist in Utrecht.

